Akademik Omer Nakičević

NEKA MOJA SJEĆANJA – ČAMDŽIĆ SULEJMAN

Akademician Omer Nakičević

SOME MEMORIES OF MINE – ČAMDŽIĆ SULEJMAN

APSTRAKT

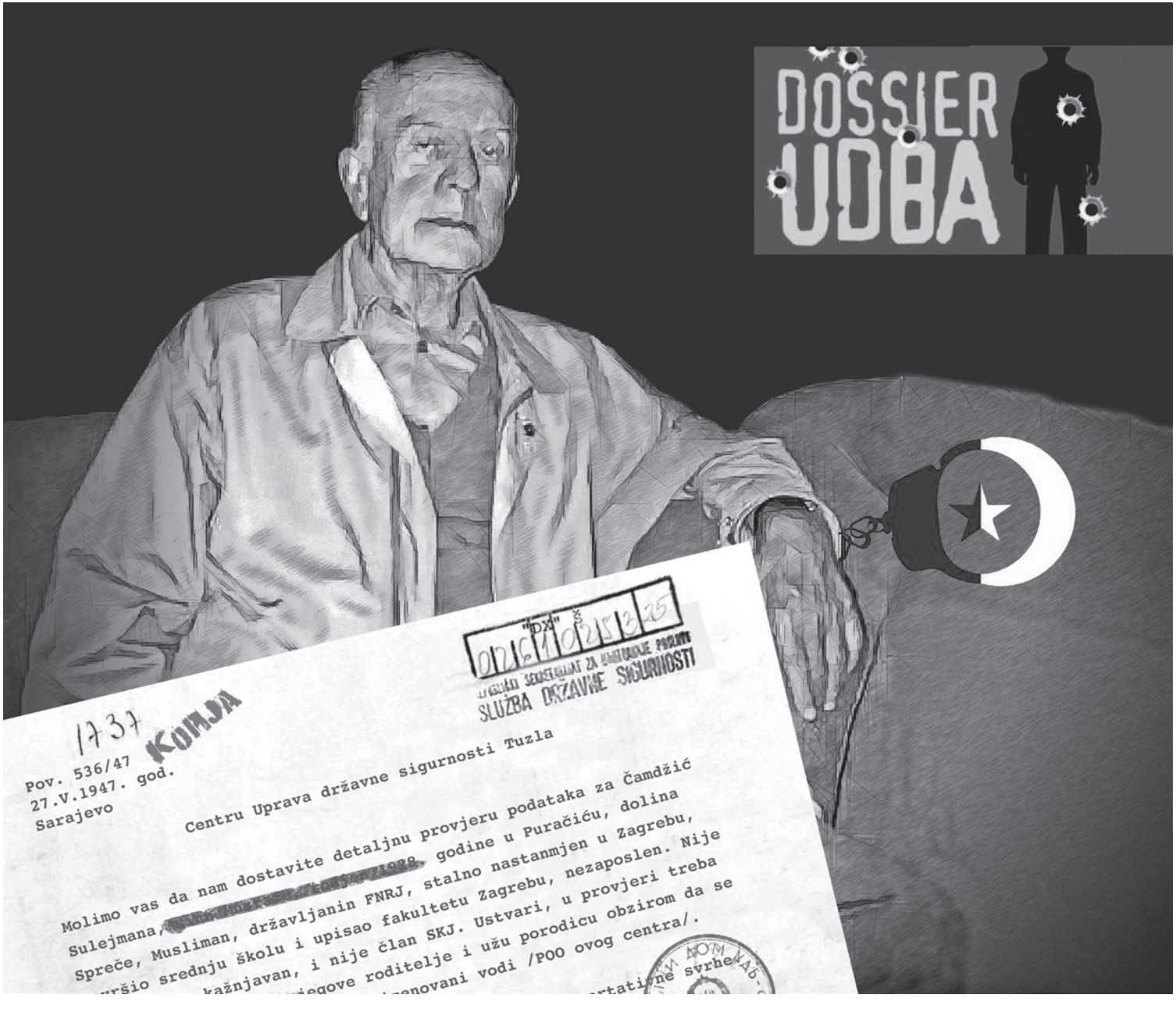
U povodu sjećanja na rahm. Sulejmana Čamdžića, čitaocima autor predstavlja viđenje procesa i toka suđenja Mladim muslimanima, govoreći o turbulentnom, teškom vremenu za BIH i za bošnjački narod kao i o ljudima koji su prošli golgotu svog vremena, zbog svojih uvjerenja, stavova, pogleda na život, na društvo, na perspektivu naroda kojemu su pripada.

Ključne riječi: *Sulejman Čamdžić, Mladi muslimani, proces, Bošnjaci, Bosna i Hercegovina.*

APSTRACT

On the occasion of the memory of the late Sulejman Čamdžić, the authors provides readers with a view on the process and course of trial to Young Muslims, describing a turbulent, difficult time for BIH and Bosniaks, as well as people who experienced suffering of the time they lived in because of their convictions, opinions, views on life, on society, on the prospects of the nation they belonged to.

Key words: *Sulejman Čamdžić, Young Muslims, trial, Bosniaks, Bosnia and Herzegovina.*

M. A. Akšamija, Portret Sulejmana Čamdžića.

Cijenjeni ljubitelji lijepe riječi i bošnjačke prošlosti, es-selam alejkum!

Drago mi je da u ovom broju mogu nešto napisati u povodu sjećanja na rahmetliju Sulejmana Čamdžića, koji nas je zadužio da kažemo koju misao o njemu kroz presjek njegovog rada sa naslovom „Neka moja sjećanja." Sudbina je htjela da sam pozvan ili bolje rečeno izazvan da govorim o našim ljudima koji su za mnoge od nas nepoznati kao i njihova djela, a oni toliko mnogo učinili, za bolju budućnost bošnjačkog naroda. Daleko bi mi bilo draže da sam mogao govoriti o njima dok su bili živi, ali eto, sudbina je takva da govorimo o ljudima tek nakon njihove smrti, a onda skladno islamskoj tradiciji na neki način, skloni smo da kažemo, sve najbolje o njima. Pa i to je dobro, što naš narod kaže: „Bolje ikada, nego nikada!"

O rahmetliji Sulejmanu Čamdžiću govorimo kroz prizmu njegovog pisanog djela koje on nije dočekao da bude objavljeno, djela: „Neka moja sjećanja."

Kao i sve na ovom svijetu, ljudima je ostalo nepoznato šta će se sutra dogoditi. Oni mogu nagađati ili pretpostavljati, ali konačnu riječ ima On, Svevišnji, niko drugi.

Ovo je čas promocije te njegove knjige, ali napravit ću mali iskorak, jer smo imali zajedničku sudbinu, djelomično po našoj želji, ali više što je vrijeme nama nametnulo, o čemu rahmetli Sulejman Čamdžić govori, osvrćući se na početak ili embrio Udruženja ili ako hoćete organizacije „Mladih Muslimana" i to u vrijeme dok su bili nosioci tih ideja učenici srednješkolci, možda jedan ili dva među njima, mogao je biti na fakultetu ili završiti neki od fakulteta.

Moj susret sa rahmetli Čamdžićem bio je tek onog časa kada smo u lancima sprovedeni na sud iz zatvora tzv. „Štok“ u Tuzli, do zgrade Okružnog suda, a poslije dva dana nismo imali potrebe više razmišljati kad smo bili povezani ponovo u lance, ja kao prvooptuženi do mene pr. Safet Tokić drugooptuženi i tako redom svi u lancima natovareni nepravdom dosuđenim godinama presude, koja je izrečena nakon procesa koji je trajao svega dva nepuna dana. Kazne drastične petorica po dvadeset godina, među kojima i autor „Neka moja sjećanja“ - Sulejman Čamdžić, druga četverica, zatim: jedan dvanaest, jedan deset, jedan osam i jedan šest godina, i uz to još gubitkom građanskih prava. Ovi koji su ispunili „čašu kazne“ od dvadeset godina, više ne može biti osim doživotna robija ili „glavom na panj“-likvidacija. Ja i kolega Tokić Safet povezani u kolski lanac, čiji se krajevi vuku po zemlji i kod jednog i kod drugog, da bi se time skrenula pažnja i rodbini koja je išla i desno i lijevo pored ovog stroja i drugima koji su ponekad uzvikivali „štošta“ što nije za ponavljanje. I rahmetli Sulejman išao je također vezan na isti način sa drugim osuđenikom na dvadeset godina, ali ne znam da li ga je neko od bliže rodbine pratio, osim, možda, sestra mu, koju ja ne poznajem, ali znam iz njenog ustrajnog redovnog posjećivanja osuđenika Sulejmana, dok je bio u zatvoru, ali samo poslije presude, bilo u Tuzli u čuvenom zatvoru „Štok“, bilo u Zenici u zatvoru ili rudniku, građevini itd. kao osuđenika, ako nije bio u samici „Staklare“.

Optužnica je vremenski više zauzela, nego sve ono što su mogli kazati u ovom slučaju osuđenici. Ovdje neću da kažem u svoju odbranu, nego da ukažem na pogrešni sud optužnice.

Pitate me zašto se ovoliko zadržavam na uvodu, a očekujete da Vam kažem nešto o njegovoj pisanoj riječi koju treba dobro zapamtiti, pa ponešto i memorisati, jer je suđenje bilo u smislu „Kadija te tuži, kadija ti sudi!“

Tek poslije dolaska u zatvor bili smo oslobođeni lanaca i smješteni u zajedničku sobicu gdje nam je bio dodijeljen jedan vjerovatno, doušnik, mada je za nas izgledao „Jadnik“ i po svom ponašanju zaboravljen od svakoga.

Nisam siguran da soba nije bila i ozvučena, ali ako ne, ono je bar ovaj „uljez“ mogao to bilo kada odraditi. Međutim, mi smo bili „zaliveni kao olovom“ ništa o međusobnom optuživanju, jer toga nije ni bilo, nego naprotiv kao da se susrećemo poslije dugog puta i to kao prijatelji, ali nakon tako zamornoga puta, jer je prošlo nekima skoro šest mjeseci od hapšenja do suđenja.

Nešto kasnije bit ćemo prebačeni u veću sobu gdje su bili osuđenici na više godina, dvadeset, pa možda neko i doživotno, a odmah druga vrata do ove ćelije pored brave imala je i gelendere sa posebnom bravom, odnosno katancem. Tu su ležali osuđenici na smrt očekujući da budu odvedeni na Ilinčicu-mjesto za likvidaciju. Neznam zašto smo u ovu sobu bili smješteni, ali možda da nam priušte i ovu poteškoću, jer još nismo dobili presudu pa

da razmišljamo kako ćemo možda, bar neki od nas dobiti mjesto u ovoj sobi u kojoj su na smrt osuđeni.

Naš sagovornik u ovom slučaju rahmetli Sulejman Čamdžić u ovom svom djelu „Neka moja sjećanja“ nudi nam podatke koji govore šta se s njim zbilo. To je njegovo putošestvo kroz zatvor, kao Mladog Muslimana, ali kao velikog radnika i u tako teškim uslovima, gdje iznalazi mogućnosti kako da se dalje usavršava. On o tome govori dosta jasno, ali iz obzirnosti prema čitaocima, neće da kaže da se isječci iz lista „Borbe“ koja je donosila vježbe iz engleskog jezika, čita i za vrijeme obavljanja nužde u otvorenoj prostoriji sa četiri čučevca postavljenim u redu, gdje neki pokušavaju da memorišu donijeti tekst. Govori kako koristi časove šetnje u društvu sa izvjesnom osobom koja je znala govorni jezik iz engleskog i francuskog, da s njim komunicira. Dotična osoba govorila je na engleskom kako kaže dr. Sulejman „ono što je htjela“, a on slušao, da bi osjetio živi engleski govorni jezik, jer engleski jezik nije ranije učio u srednjoj školi, a za uzvrat sagovorniku za njegove usluge, plaćao bi mu cigaretama. Vrijeme protiče, a rahmetli Sulejman ustrajava u izučavanju engleskog jezika, te kada se pružila mogućnost za pretplatu na Internacionalnu politiku koja se izdavala u Beogradu na njemačkom, francuskom i engleskom, on je i taj sedmični list naručio preko službenog organa, istina uz mali prigovor dotične osobe koja mu prigovara: „Sulejmane, mi ne spremamo ovdje diplomatsko osoblje!“, ali ipak mu je dozvolio ovaj list. U svom upornom radu on je toliko uznapredovao u engleskom jeziku da je dobio poziv od nadležne vlasti u zatvoru, da prevodi prospekte izvjesnih proizvoda koji se proizvode u radionicama zatvora radi plasiranja na vanjsko tržište. Rahmetli Čamdžić pokušava se izvinuti, ali ipak, tekstove prevodi s uspjehom, bez prigovora. Ovo govori kako je rahmetli Sulejman Čamdžić bio uporan na ličnoj izgradnji. On će kasnije kao osuđenik predavati osuđenicima koji su izučavali razne zanate u zatvorskim radionicama, umjesto da odlaze van zatvorskog zida u grad da slušaju predavanja iz određenih oblasti za razna zanimanja. On će i sam kasnije zbog prebacivanja s jednog radnog mjesta na drugo, usloviti da i on radi u električnoj radioni pa da bi produžio predavanje u školi drugima, što mu je i dozvoljeno. Tu je usavršio održavanje električne mreže, popravku električnih aparata, viklovanje motora, održavanje uređaja za galvanizaciju, rad na projektiranju i izradi manje peći za pečenje emajla itd.

Ovo su samo neke napomene šta je Sulejman Čamdžić radio, ne po sopstvenoj želji, nego prema onome što mu je vrijeme i mjesto nametalo.

Druga cjelina na koju se rahmetli Sulejman u ovoj knjizi zadržava je osvrt na organizaciju „Mladih Muslimana“ 1946-1949. godine, ali više govori o studentima koji su studirali dotičnog vremena u Zagrebu.

On ne izbjegava da navede pojedinačna imena „Mladih Muslimana“ Zagreba i onih koji na neki način pripadaju Zagrebačkoj cjelini, a to su studenti onog vremena u Ljubljani i Beogradu.

Pretpostavljam da će neko govoriti o drastičnim presudama prvoj grupi suđenoj u Sarajevu gdje su četverica osuđena na smrt i likvidirana. Za ovu vijest on koristi osvrt Adila Zulfikarpašića pod naslovom: „Proces *Mladim Muslimanima*“ u Sarajevu 1949. godine, gdje Zulfikarpašić kaže: Da je ovaj proces bio jedinstven u komunističkoj Jugoslaviji, gdje nisu suđeni tako žestoko ni predratni i ratni neprijatelji komunista, a osuđeni Mladi Muslimani ove grupe nisu počinili nikakvo ubistvo, špijunažu, sabotažu, a gdje je pored svega toga izrečeno teško mnogo smrtnih presuda i toliko godina robije.“

Osim toga, sve smrtne presude su izvršene što je bila rijetkost i za suđenja ustaškim i četničkim koljačima. Više od hiljadu članova „Mladih Muslimana“, za koje se radi pomanjkanja dokaza nije moglo izvesti na sud, kažnjeno je administrativnim mjerama (jedna do tri godine prisilnog rada)...

Uništenjem „Mladih Muslimana“ komunisti su stvarno uzeli Muslimanima Bosne i Hercegovine onu snagu koja je bila sposobna da konsolidira njihove redove, razbudi omladinu i stvori ozbiljnu političku opoziciju komunističkom režimu.“

Koristeći i druge izvore rahmetli Sulejman se zadržava i na pisanju Zilhada Ključanina pa navodi i cifrom koliko je Mladih Muslimana osuđeno, tj. 800 prema SUP-ovom saopćenju. Međutim, drugi podaci govore o cifri 1200 osuđenika, ne računajući društveno korisne. Sada promislite kolike su godine proveli bilo članovi Mladih Muslimana ili njihovi simpatizeri u zatvoru. Ovdje se ne mogu zaboraviti ispaštanje članova porodica dotičnih zatvorenika.

Rahmetli Sulejman Čamdžić kao da postavlja sam sebi pitanje: „Šta će se dogoditi sa idejom Mladih Muslimana? Naime da li je ona iščezla sa ovakvim drastičnim mjerama ili ne?“ Tu navodi razgovore sa svojim prijateljima koje traje duže vremena pa i hapšenja 1983. godine da bi na kraju rekao koristeći izjavu Tarika Muftića, kad je bio upitan „Šta će biti sa idejom Mladih Muslimana?“ Tarik Muftić odgovara u jednom interviju: „Sjeme je posijano, nadam se da će niknuti.“ Ističem da me ovo podsjeća na riječi djela Dželaluddin Rumija-Mevlana u djelu *Gjulšeni raz-Ružičnjak*.

Koji kaže:
Koje sjeme u zemlju se zasije, a da ploda ne daje, pa
kako se može pogrešno misliti za sjeme čovjeka?

Koja kofa u bunar je ubačena, a da puna nije izvučena?
Zašto smatraš bacanje Jusufa u provaliju gubitkom,
zašto plakati i pomoć tražiti!

Hangi tohum yere ekildi de çikmadi?
Niçin insan tohumu hakkinda yanlis bir düsünceye düsersin? Hangi kova
Kuyuya sarkitildi da dolu çikmadi? Can Yusuf u niçin kuyudan ziyan
görsün, feryad etsin?

Napominjem da je ova Rumijeva strofa uklesana je na nišanu poginulim borcima na brežuljku s desne strane puta između Olova i Kladnja. Svrati se putniče pročitaj i fatihu prouči, jer zaslužuju!

Dr. Sulejman Čamdžić kao neumoran radnik čiji su rezultati i u ovoj knjizi došli do izražaja, bio je upitan: „Šta bi mogao poručiti mladim ljudima?“ Poučen svojim iskustvom da i u najtežim uslovima takorečeno nabujaloj i mutnoj, valovitoj rijeci, čovjek može isplivati na obalu, samo ako je ustrajan u radu i vježbi. Pa i tamo gdje mnogi drugi reflektiraju, ali nemaju dovoljnog znanja, bit će čak i od svojih prijatelja zanemareni, ako ima boljih od njega i ako je vladajuća struktura potrebna stručnoj osobi. To je dr. Sulejman Čamdžić svojim upornim radom dokazao što ćemo u nastavku nešto reći, pa uzvikuje: „Kada ga prestavnik javnosti pita šta poručiti mladim ljudima?“ On uzvikuje: „**Rad, rad i samo rad**!“, a ja još ovdje dodajem i to: „Da u teškim uslovima čovjek može uspijeti samo ako je najbolji i ako je „gazdi“ potreban.“

Čamdžić se dalje zadržava kako je došlo do njegovog hapšenja i odvođenja iz Zagreba u Sarajevo, govori i o ispaštanju porodice doslovnom maltretiranju, zadržava se i o studiju po povratku iz zatvora, diplomiranju pa i doktoriranju, govori i o ulozi u Kulturnom društvu Bošnjaka Hrvatske „Preporod“, o ulozi i radu „Merhameta“, zatim formiranju Bošnjačke nacionalne zajednice Muslimana Hrvatske, a on kao presjednik inicijativnog odbora gdje donosi još nekoliko podataka o organima, članovima u organizaciji upravljanja Nacionalne zajednice.

U ovoj nama predočenoj knjizi Čamdžić ukazuje na neposredne zadatake koji su stajali pred njim i društvom oko njega gdje kaže:

- predstaviti Zajednicu u javnosti, kao legitimnog zastupnika Bošnjaka u RH,
- razmotriti mogućnosti utemeljenja odgovarajućeg informativnog glasila i razbijanja medijske blokade,
- razmotriti mogućnost osnivanja Zajednice u županijama,

- formirati ekspertne grupe za razradu pojedinih aspekata (npr. pitanje kulturne autonomije, istraživačkih projekata i sl.),
- razmotriti mogućnosti i načine gospodarskog povezivanja Bošnjaka u RH,
- predložiti drugim bošnjačko-muslimanskim organizacijama da u ovoj fazi finansijski pomognu Zajednicu.

Mi se ovdje nećemo osvrtati na njegov rad veoma značajan i stručan na meliorizaciji u Iranu upućenom od strane nadležnih institucija u Zagrebu kao i na najznačajnije doprinose dr. Sulejmana Čamdžića općenito društvu, što je izloženo na strani 118-131., a radi se o 92 projekta iz njegove oblasti, bilo da su iz njegova pera ili u saradnji sa drugima. Ovi radovi izloženi su u ovom djelu sa svim potrebnim podacima za druge istraživače, a objavljivani su, bilo da su pisani na domaćem ili engleskom jeziku, ponajviše u Zagrebu, zatim Ljubljani, Novom Sadu, Beogradu, Teheranu, Opatiji itd.

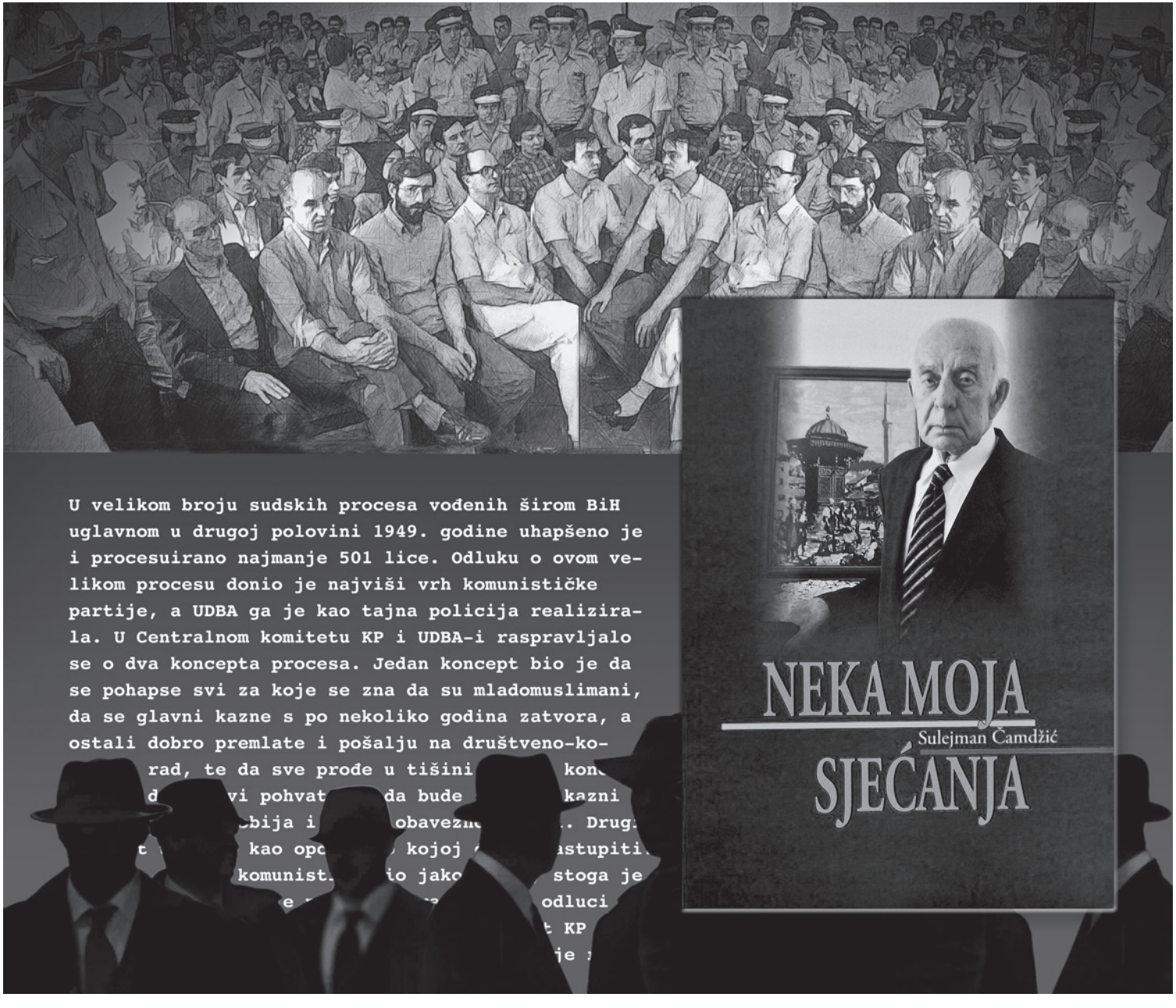
Značajan je prilog u djelu dr. Sulejmana Čamdžića „Neka moja sjećanja" koje donosi časopis „Behar" IV, br. 16-17, Zagreb, 1995., str. 9 i 10.; strana ovog djela 132-163.

U ovom osvrtu dr. Sulejman Čamdžić donosi brojne vrlo važne podatke odgovarajući na pitanje novinarke Sene Kulenović, podatke koji se odnose na djelatnost „Mladih Muslimana", suđenju, maltretiranju preko usta Čamdžića.

Na kraju on donosi i faksimil i prekucani sadržaj drastične optužnice Okružnog suda oblasti Tuzla, koja se odnosi na devet osuđenika, među kojima je i dr. Sulejman Čamdžić, a potom i presuda Vrhovnog suda Bosne i Hercegovine, također sa faksimilom.

Ovo ne želimo komentarisati, nego upućujemo čitaoca da sam pročita koliko su „pravedne" donijete presude koje se odnose na nekolicinu mladića željnih obrazovanja i istraživanja metoda kako pomoći svome narodu u datom okruženju.

Završavajući ovu riječ napominjem da je literatura „Mladih Muslimana" onog vremena bila vrlo skučena, ali su rado čitali i djelo „Allah je Velik" od Esad-Beja, koje se odnosi na Turansku ideju, okupljanje naroda prostora Turana. Ovo djelo završava se sa osvrtom kada je naoružani odred Ruske-carističke armije opkolio štab nosilaca ove ideje koji je brojio svega 30 članova, i kada je vođa ove ideje osjetio da su opkoljeni, naredio je komandnom osoblju da obuku bijele rukavice, pojašu konje i uz učenje poglavlja Jasin da navale na protivnike. Prema kazivanju autora neka grdosija, snažan Rus presjekao je po pojasu mačem vođu ove ideje, a i ostali su bili svi pobijeni. Na kraju autor ovog djela kaže: „Nije šteta što su pobijeni ovi komandanti, nego će šteta biti, ako nestane Turanske ideje."

U velikom broju sudskih procesa vođenih širom BiH uglavnom u drugoj polovini 1949. godine uhapšeno je i procesuirano najmanje 501 lice. Odluku o ovom velikom procesu donio je najviši vrh komunističke partije, a UDBA ga je kao tajna policija realizirala. U Centralnom komitetu KP i UDBA-i raspravljalo se o dva koncepta procesa. Jedan koncept bio je da se pohapse svi za koje se zna da su mladomuslimani, da se glavni kazne s po nekoliko godina zatvora, a ostali dobro premlate i pošalju na društveno-ko-
rad, te da sve prođe u tišini
vi pohvat
da bude
kazni
bija i
obaveznu
. Drugi
kao opc
kojoj
astupiti
komunist
io jako
stoga je
odluci
KP
je
NEKA MOJA
Sulejman Čamdžić
SJEĆANJA